

ANNE BABALARIN AHLAK EĞİTİMİ GÖREVLERİ¹

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın²

Mürüvvet Çalışkan

Ahlak kelimesi tabiat, huy ve karakter gibi kavramları bünyesinde barındırır. Ahlak, insan ilişkilerinde iyi, güzel, doğru ya da kötü, yanlış olarak kabul ettiğimiz değer yargılarını ifade eder.

Ahlak ile etik insanlar arası ilişkilerde kullanılan iki kavramdır. Son dönemde çoğunlukla eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Etik ve ahlak kelimeleri hem kavramsal içerik olarak hem bilgi alanı olarak birbirlerinden farklıdırlar. Etik bilgi alanını işaret etmektedir. Yaklaşık otuz veya kırk yıl önce bu kelime, günlük yaşamda bu denli yaygın değildi. Yalnızca birkaç düşünürün dışında etik, çoğu filozofun ilgisini çekmiyordu. Ama bugün etik, felsefede öncelikle bir araştırma alanının adı olarak öne çıkmasının yanında, hem bilim çevrelerinde hem günlük hayatın içinde çok sık dile getirilen bir kavram olmuştur.

İslâm'a göre ahlak, Yaratıcının yol gösterdiği şekilde yaşamak demektir. Ahlak, Yaratıcıya olan bağımlılığı, ilâhî takvayı ön gördürür. Maalesef günümüzde ahlak, kavramsal içeriği daraltılarak kültürel bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Oysa kültür olgusunun içerisinde değerlendirilmesi gereken kavram gelenektir. Gelenekler yereldir ve kültürün muhtevasını oluştururlar. Toplumdan topluma göre de değişir yâni görecedirler. Geleneğin evrenselliğinden bahsedilemez. Yaradılışla doğrudan bağlantılı olduğu için ahlakın evrenselliğinden bahsedilebilir. Bu yüzden gelenek, etik ve ahlakın üçü farklı bilgi alanlarını işaret etmektedir. Ahlak yaşamımızın içinde, merkezinde bizi her yandan kuşatan bir olgudur. Ayrıca insanın Allah'tan (cc) başkasına kul olmaması, hür yaratılmış insanın, yaratılışına uygun yaşaması demektir.

Güzel ahlak kişiyi her tür kötülükten, her tür bağımlılıktan uzak tutar. Güzel ahlak müminin olmazsa olmaz vasıflarındandır. Bakara suresinin 177. ayetinde **“İyilik (birr), yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz değildir. İyilik; Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyene ve kölelere verenlerin; namazı**

¹ Bu yazı, “Anne Babaların Ahlak Eğitimi Görevleri”, **Yeni Dünya Dergisi**, İstanbul Mart 2019, ss. 20-23'de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email: mehmetzekiaydin@gmail.com

dosdoğru kılan, zekâtı veren, anlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, Allâh’a karşı gelmekten sakınanların tâ kendileridir.” Ayette geçen “birr” kavramı hakkında Efendimiz’e (as) “ birr (iyilik) nedir? diye sorulduğunda öncelikle “güzel ahlaktır” cevabını vermesi çok manidardır. “*Sizin en hayırlılarınız ahlakça en güzel olanınızdır.*” (Buhârî, Müslim) “*Birr/iyilik güzel ahlaktır; kötülük de kalbin yatışmadığı ve halkın duymasını hoş görmediğin şeylerdir.*” (Müslim), “*Kıyamet gününde müminin mizanında güzel ahlaktan daha ağır bir şey bulunmaz. Allah Teâla çirkin ve kötü sözlü kimseyi sevmez.*” (Tirmizî) Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz’in (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir: “*Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.*” (Ahmed b. Hanbel)

Güzel ahlakla kuşanabilmemiz için Kitabımızda birçok ayet vardır: “**Onlar, bollukta ve darlıkta hayra harcayan, öfkesine hâkim olan ve insanları affedenlerdir. Allah, güzel davrananları sever.**” (Âl-i İmran, 134.) Güzel ahlakı sürdürebilmek için iyi bir aileye ve iyi bir arkadaş çevresine ihtiyacımız vardır. İyilikte ve takvada yardımlaşmamız, kötülük ve günah işlemek konusunda yardımlaşmamamız için uyarılmaktayız. (Mâide, 2.) Ayet ve hadislerden de anlayacağımız gibi bir müminin bilmesi gereken, dünya-ahiret dengesinin ancak güzel ahlakla inşa edileceğidir.

Allah Teâlâ dinini şöyle tanımlamıştır: “**Sen yüzünü dosdoğru bu dine, Allah’ın fitratına çevir. O, insanları ona göre yaratmıştır. Allah’ın yarattığının yerini tutacak bir şey yoktur. İşte doğru din bu dindir. Ama insanların çoğu bunu bilmezler.**” (Rum, 30.) Fitrat ayetinden de anlaşılacağı gibi Allah Teâlâ dinini fitrat olarak tanımlamaktadır.

Çocuklarımız tertemiz, işlenmeye hazır bir şekilde yaratılmışlardır. Bu onun hayır da şer de işleyebilecek potansiyelde yaratıldığını gösterir. “**Allah sizi analarınızın karnından çıkardığında hiçbir şey bilmiyordunuz. Ama size dinleme ve ileri görüşlü olma (basiret) özelliği ile gönüller vermişti. Belki görevlerinizi yerine getirirsiniz.**” (Nahl, 78.) Allah’ın (cc) dini kişinin doğal yapısıyla uyum içinde olduğu için tüm emirler ve yasaklar, helâl ve haramlar bizi geliştirir, olgunlaştırır, güzel ahlaklı yapar.

Kişi aile içinde kimlik kazanır. Eğitimcilere göre de çocuğun bütün tutum ve davranışlarının arkasında aile vardır. Psikolojik ve ahlaki yönden tutarlı ve dengeli bir kişilik tipinin ortaya çıkışında dinî inanç ve yaşayış tarzı oldukça önemlidir. Bu hususun önemine binaen, anne ve babalar tarafından ortaya konulan davranışların çocuğun zihnine kaydedildiğini

hatırdan çıkarmamak gerekir. Güzel huy ve davranışların çocuğun önünde tekrarlanmasıyla çocuk ibadetlere karşı ilgi ve merak duymaya başlar.

Evde büyüklerin davranışlarını gören çocuk, büyüklerini taklit eder. Böylece taklit yoluyla başlayan ahlaki yaşayış, çocukta yavaş yavaş gelişerek onun hayatının bir parçası hâline gelmeye başlar. Dolayısıyla aile çocukların ilk genel eğitimlerinde olduğu gibi, ahlaki değerlere karşı olumlu ve olumsuz tutumlarının oluşup gelişmesinde de son derece etkili bir yere sâhiptir.

Peygamber Efendimiz (as) buyurur: *“Kişinin çocuğunu eğitmesi, sadaka vermesinden daha üstün bir ibadettir.”* (Tirmizi; Birr. 33) *“Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra annesiyle babası onu Yahudi, Nasranî veya Mecusi yaparlar.”* (Buhârî, cenâiz 92; Ebû Dâvud, sünne 17; Tirmizî, kader 5) Çocuğun öz yapısını bozan anne ve babasıdır. Çocukta doğuştan var olan “fitrî” inanma eğilimi, ailesi tarafından üzerinde durulduğu ölçüde çocukta düşünce ve davranış şeklini alabilir. Bu dönemde çocuk herhangi bir dinî sorumluluk altında olmasa da geleceği için aile onu en iyi şekilde yetiştirmekle sorumludur. Bu sorumluluğun gereği olarak aile, çocuğun ahlaki duygu ve düşüncesinin sağlıklı bir şekilde gelişmesine rehberlik ederek, rol model olmak zorundadır. Aksi veya yanlış bir eğitim ile çocuğun iyi ve güzel davranışlardan uzaklaşmasına ya da karşı tavır almasına da sebep olunabilir. Ailede verilen eğitimi örgün eğitimden ayıran en önemli özellik süreklilik arz etmesidir. Ailede yapılan davranışlar hayatın bir parçasıdır. Çocuk yaparak yaşayarak öğrendiği için kalıcı bir eğitim sağlanmış olunur.

“Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma. Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar, yalnız ahlaksız ve inkârcı çocuklar doğururlar.” (Nûh, 26-27.) Hz. Nuh (as)’ın duasında inkârcı çocuklarının kâfir olarak doğduklarına değil, inkârcı (kâfir) anne-babaların çocuklarına verdikleri eğitimle onların da inkârcı olmalarına sebebiyet verdiklerine dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla dine karşı tutum ve davranış geliştirmede en etkili zamanın çocukluk yılları ve yine en etkili kurumun da aile olduğuna işaret edilmektedir.

Çocuklarımız bizim yarınlarımızdır. Ne ekersek onu biçeriz. İslâm ailesi olabilmek adına vahyin ürünü olan son Kitap tamamlanmış bir şekilde elimizde mevcuttur. Bundan sonra biz hakikati öğrenerek çocuklarımızı yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten korumalıyız. **“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.”** (Tahrim, 6.)

13- Hani bir zaman Lokman, oğluna öğüt vererek demişti ki: “Yavrucuğum! Allah’a ortak koşma, çünkü Allah’a ortak koşmak (şirk), elbette büyük bir zulümdür.”

14- Gerçi biz insana, anasına ve babasına itaati de tavsiye ettik. Anası onu zayıflık üstüne zayıflıkla taşıdı. Onun süttten ayrılması da iki yıl içindedir. (Biz insana): “Bana, anana ve babana şükret” diye de tavsiye ettik. Dönüş, ancak Banadır.

15- Bununla beraber eğer her ikisi de bilmediğin bir şeyi Bana ortak koşman hususunda seni zorlarsa, onlara itaat etme. Fakat dünyada onlarla iyi geçin ve bana yönelenlerin yolunu tut. Sonra dönüşünüz ancak banadır. O zaman ben de size yaptıklarınızı haber vereceğim.

16- “Yavrucuğum! Haberin olsun ki, yaptığın bir hardal tanesi ağırlığınca olsa da bir kaya içinde veya göklerde yahut yerin dibinde gizlense, Allah onu getirir, mizanına kor. Çünkü Allah en ince şeyleri bilir, her şeyden haberdardır.”

17- “Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten sakındır. Başına gelenlere sabret, çünkü bunlar, azmi gerektiren işlerdendir.”

18- “Hem insanlara karşı avurdunu şişirme (kibirlenme) ve yeryüzünde çalmla yürüme. Çünkü Allah övünen ve kuruntu edenlerin hiçbirini sevmez.

19- Yürüyüşünde tabii ol, sesini alçalt, çünkü seslerin en çirkinini elbette eşeklerin sesidir.

Lokman suresindeki, 13 ile 19 arasındaki ayetler, anne ve babanın çocuğuna eğitim verirken referans alacağı ayetlerdir. Ayetlerde özellikle çocuğa güzel bir şekilde hitab edilmesi gerektiği ortaya konulmaktadır. Tevhit inancının çocuğa bildirilmesi, Allah’ın kudretinin çocuğa uygun bir şekilde ifade edilmesi, Allah’ın rızasına uygun hareket edilmesi, emrettiklerinin yapılması ve sakındırdıklarından kaçınılması gerektiği dile getirilmektedir. Bunların dışında sabrın tavsiye edildiği, kibrin yerildiği; yürüyüşte itidalli olunmasından söz edildiği görülmektedir. Allah (cc), Lokman’ın (as) diliyle çocuk eğitiminde uyulması gereken metot ve üsluplar hakkında anne ve babalara bilgiler vermektedir.